

Treimane, Inese. Latviešu juridisko tekstu pirmsākumi. *Via scientiarum* : starptautiskās jauno lingvistu konferences rakstu krājums. 3. laidieni. Sastādītājas I. Laizāne, I. Znotiņa. Ventspils, Liepāja : Ventspils Augstskola, Liepājas Universitāte, 2016, 130.–139. lpp.

Inese TREIMANE (Latvijas Universitāte)

LATVIEŠU JURIDISKO TEKSTU PIRMSĀKUMI

Raksta mērķis ir sniegt ieskatu pirmajos latviešu valodā publicētajos juridiskajos tekstos, ieskicējot to vietu citu literatūras žanru vidū un tādus ar šo tekstu izcelsmi saistītus jautājumus kā tulkošanas metode, teksta recepcija, žanra kanona veidošanās un juridiska teksta sistemātika kā attiecīgā laikmeta kultūrvēsturisks spogulis, kas nav zaudējuši aktualitāti arī mūsdienās. Raksts iecerēts kā vispārīgs pārskats par attiecīgo problemātiku, lai ļautu gūt priekšstatu par dažiem būtiskiem ar latviešu juridisko tekstu vēsturi saistītiem jautājumiem, kuru detalizētam iztirzājumam nepieciešama turpmāka padziļināta izpēte.

Juridisks teksts kā literatūras žanrs

Latviešu valodā rakstītās literatūras vēsture ir relatīvi jauna: pirmā, t. i., senākā līdz mūsu dienām saglabājusies izdotā grāmata latviešu valodā ir 1585. gadā Viļņā iespiestais katoļu katehisms (Frīde 2011, 145). Līdz 19. gadsimta sākumam termins „literatūra” Eiropas kultūrā tika lietots plašā nozīmē – ar to tika saprastas „grāmatu zināšanas” un „raksti” (Kalers 2007), un šādā nozīmē tas tiek lietots arī latviešu literatūras vēstures attiecīgā posma apskatos, nošķirot divus galvenos literatūras veidus – garīgo un laicīgo literatūru, kuros savukārt attīstās dažādu literatūras jeb rakstu žanru aizmetņi (dzeja, proza, ābece, gramatikas u. c.). Kā viens no laicīgās literatūras žanriem 17. gadsimtā attīstās arī juridiskais teksts („likumu tulkojumi”) (Frīde 1998).

Latviešu literatūras sākotnē žanru formālajām robežām būtībā nebija nozīmes – gan metriski saistītā valodā, gan metriski nesaistītā valodā rakstītie teksti neatkarīgi no to garīgā vai laicīgā satura vēstījuma bija vērsti uz kopīgu pragmatisku mērķi – izglītot, audzināt, dot tikumiskus vai praktiskus padomus. Šajā senākajā posmā faktiski vērojams žanru robežu relatīvisms un modifikācijas, ko mūsdienu žanroloģijā pieņemts uzskatīt par postmodernajam laikmetam raksturīgu īpatnību (Burima, Kačāne 2014).

Agrīnajos izdevumos nereti tika kombinēti dažādu žanru teksti ar vienai tematikai veltītu vēstījumu, tā veidojot savdabīgu intertekstualitāti, kurā teksti cits citu „paskaidro” un savstarpēji sasauca, tādējādi paspilgtinot

vēstījumu un palīdzot iegaumēt vēstījumā pausto informāciju. Izņēmums šajā ziņā nebija arī juridiskie teksti, piemēram, stāsta „Uzticamā brūte Anna” (1856) pielikumā Ansis Leitāns pārstāstīja baznīcas likumus laulāšanas jautājumos, Konrāds Šulcs avīžu stāstīnā „Kāzas Gudrinieka Brenča mājās” (1828) skaidroja, kādi likumi jāievēro zemes kopējiem (Frīde 2011, 200).

Dažādi juridiskie teksti tika laiku pa laikam iespiesti arī lūgšanu grāmatu pielikumos un kalendāros, piemēram, Kristofs Harders „Vidzemes kalendārā” iekļāva zemnieku likumu atstāstu, 1787.–1790. gada kalendāros publicējot rakstu „Patentes un pavēlēšanas, kas zemniekiem visuvairāk vajaga zināt” (Apīnis 2000, 89).

Tulkošana kā juridiska teksta veidošanas metode

Pirmie juridiskie teksti latviešu valodā, tāpat kā pirmie citu žanru teksti, bija tulkojumi, un vispārzināms ir fakts, ka pirmie tulkotāji bija vācu tautības luterāņu mācītāji, kas tulkoja galvenokārt no savas dzimtās valodas. Ar to saistītas pirmo latviešu juridisko tekstu valodas īpatnības, proti, savā sākotnē „latviešu pirmo rakstu valoda ir sociāls žargons – vācu kungu valoda satiksmē ar latviešiem”. Turklāt no šī žargona nebija brīvi pat vislabākie latviešu valodas pratēji ne tikai 17. gadsimtā, bet pat vēl 19. gadsimtā (Ozols 1965, 7).

Līdz 19. gadsimta sākumam izplatīts tulkošanas paņēmieni visos žanros bija oriģināla brīvs pārstāsts un lokalizācija, turklāt oriģināla autors ne vienmēr tika norādīts un pastāvēja lojalitāte attieksmē pret plaģiāta un jaunrades proporcijām (Frīde 2011, 168). Tādējādi autorības jautājums nebija uzmanības centrā, svarīgākais bija pats teksts, vēstījums un tā pragmatiskais mērķis. Attiecībā uz juridiskiem tekstiem šī pieeja pavēra plašas interpretācijas iespējas, resp., paši tulkotāji kļuva par teksta pirmajiem interpretētājiem, pēc savas sapratnes un idejiskās pārliecības veidojot mērķauditorijai jeb latviešu zemniekam piemērotāko teksta variantu – pievienoja savus komentārus vai izlaida, pēc viņu domām, mazsvarīgas teksta daļas. Šādā veidā ir tapis arī viens no pirmajiem latviešu valodā pieejamiem juridiskajiem tekstiem – t. s. kara artikuli – karaļa Kārļa XI 1683. gada 2. martā izdots kara sodu likums. Vidzemes un Rīgas ģenerālgubernators Ēriks Dālbergs 1696. gada 19. oktobrī lika publicēt šī teksta izvilkumu vācu un arī latviešu valodā; šo tekstu no vācu valodā tulkotā zviedru oriģināla latviešu valodā pārtulkoja Rīgas Sv. Jāņa baznīcas latviešu draudzes mācītājs, Rīgas superintendants Liborijs Depkins (*Liborius Depkin*).

Vidzeme šajā laikā bija Zviedrijas domīnija, un, Zviedrijai kļūstot par absolūtu monarhiju, pastiprinājās Zviedrijas centieni nodrošināt Vidzemē

vienveidīgas tiesību normas un ierobežot tiesu patvaļu (Blūzma 2006, 25). Šie centieni bija vērsti uz kārtības ieviešanu un patvaļas novēršanu likumu „dzīves cikla” noslēdzošajā – piemērošanas posmā, taču nekādi nevarēja ietekmēt iepriekš minēto interpretācijas patvaļu, kas pastāvēja likumu tapšanas sākotnējā, proti, tulkošanas posmā un ko īstenoja pirmie šo tekstu tulkotāji, kuri tādējādi uzurpēja (vismaz daļēji un, domājams, neapzināti) tiesu varai piekritīgās interpretācijas funkcijas.

Termins „kara artikuli” ir burtisks pārcēlums no vācu *Kriegsartikel* (zviedru valodā: *Krigz-Artikal*) un ilustrē kādu tipisku terminoloģijas problēmu, kas pavada juridisko tekstu tulkotājus jau no pašiem pirmsākumiem, proti, nepieciešamību un grūtības izšķirties starp avota valodas termina leksisku kopēšanu un avota valodas termina semantisku atveidošanu jeb latviski precīza ekvivalenta atrašanu. Šajā gadījumā izvēlēts neveiksmīgs risinājums: vācu valodas salikteņa otrajai daļai *-Artikel* ir vairākas nozīmes – ‘raksts’, ‘prece’, ‘pants’, ‘artikuls’, savukārt latviešu valodā vārdam „artikuls” ir tikai viena, gramatiskās kategorijas nozīme, kas konkrētajā kontekstā acīmredzami neiederas un tātad jēdzieniski nefunkcionē.

Arveds Švābe „Tieslietu Ministrijas Vēstneša” publikācijā (Švābe 1935) min, ka šis teksts ir viens no visvecākajiem sodu likumiem latviešu valodā (t. i., viens no vecākajiem tekstiem krimināltiesību jomā).

Tomēr iespējams, ka būtu atrodami arī vēl senāki juridiskie teksti – Edgara Dunsdorfa pārskatā par Zviedrijas valsts arhīvā atrodamajiem materiāliem, kas saistīti ar Latviju (Dunsdorfs 1940), minēti materiāli, kas katalogizēti tieslietu grupā, sākot no 1547. gada.

„Kara artikuli” reglamentē karadienesta noteikumus un par pārkāpumiem piemērojamos sodus Zviedrijas armijā. Salīdzinājumā ar vācu tekstu „Kara artikulu” latviešu tulkojums ir brīvs pārstāsts, kas pielāgots latviešu auditorijas vajadzībām – atsevišķi panti izlaisti vai īsināti, daži apvienoti. Dažos gadījumos tam ir savs racionāls pamats – piemēram, netiek tulkoti tie panti, kuros runa par virsnieku noziedzīgiem nodarījumiem, jo latviešu tautības virsnieku zviedru armijā vai nu nebija nemaz vai tie prata zviedru valodu. Tomēr lielākoties tulkojuma kļūdas nav saistītas ar apzinātu tulkojuma adaptācijas vēlmi, bet radušās valodas un juridisko normu vājas pārzināšanas dēļ (Tepfers 1933, 1569).

„Kara artikulu” tulkojuma rezultāts faktiski nav uzskatāms par *tekstu* šī jēdziena tradicionālā izpratnē, jo kā vēstījums, kā informācijas nesējs tas pilnvērtīgi nefunkcionē; sk., piemēram, 61. pantu:

„Kas vesals un spirkts Vīrs ir, tam ne būs, jeb, uz ceļa būdams, no sava Karoga atkāpt, jeb, kad tas Lēģeris top apmests, no Karu-Pulka bez savu

iedotu Pasu, ja viņš uz Vakti ne ir izkomendierēts likties atkāpis atrast, ja viņš ne grib Kaklu pamest.”

Būtībā to var uzskatīt par kvazitulkojumu jeb kvazitekstu, kura tulkojums mūsdienu versijā skan šādi:

Neviens spirts un vesels zaldāts nedrīkst pārgājienā atpalikt no sava standarta vai karoga vai, kad tiek ierīkota noņemne, bez sava pulkveža vai cita virsnieka izsniegtas īstas pases nedrīkst atrasties ārpus armijas, izņemot sardzes posteni, citādi – nāvessods. (Kara artikuli, 328)

Teksta recepcija un žanra kanons

Interesants un padziļināti pētāms būtu pirmo juridisko tekstu recepcijas jautājums, proti, kā iepriekš citētais un citi līdzīgi teksti (no mūsdienu viedokļa – kvaziteksti) tika uztverti attiecīgajā laikā un auditorijā jeb, citiem vārdiem sakot, vai laikabiedriem tie bija labi saprotami?

Runājot par 16. gadsimta pirmajiem garīgās literatūras izdevumiem latviešu valodā, Bernhards Dīriķis sliecās domāt, ka vācisko konstrukciju dēļ šie teksti „bij gan laikam tik pašiem rakstniekiem saprotami” (Dīriķis 1860, 8). Savukārt attiecībā uz vēlāku gadsimtu izdevumiem literatūrzinātniece Zigrīda Frīde izsaka pieņēmumu, ka „...mūsdienu lasītājam grūti uztveramā, pat nesaprotamā izteiksme tolaik tika saprasta vieglāk” (Frīde 2011, 282).

Tomēr bez konkrētiem kritērijiem neviens no šiem pieņēmumiem nav pierādāms. To, ka lasītājiem bija diferencēta attieksme pret 18. gadsimta beigu – 19. gadsimta sākuma tekstiem, ir secinājis Aleksejs Apīnis, pamatojoties uz latviešu izdarītajiem ierakstiem tiem piederošajās grāmatās, proti, pieņemot, ka vairāk ierakstu ir vairāk lasītās, iemīļotās grāmatās (Apīnis 2000, 134). Taču varam tikai minēt, vai šādai diferencijai bija kāda saistība arī ar izteiksmes skaidrību jeb teksta „saprotamību”.

Toties attiecībā uz juridiskiem tekstiem ir atrodamas liecības par to, ka mūsdienu lasītājam nesaprotamā izteiksme vismaz dažos gadījumos ir radījusi problēmas arī laikabiedriem – piemēram, 1804. gada zemnieku likumu Rīgas izdevumu ķeizars pavēlēja konfiscēt nesaprotamās izteiksmes dēļ, bet 1809. gada izdevuma latviešu tekstam tika izsūtīts oficiāls kļūdu labojums, kas mācītājiem bija jānolasa no kanceles (Švābe 1933, 145). Jāuzsver, ka tas ir pirmais zināmais oficiālais kļūdu labojuma precedents latviešu juridisko tekstu vēsturē – tāpat savdabīgs Eiropas Savienības *corrigendum* procedūras „vectētiņš”.

Interesanti, ka jautājums par juridiska teksta skaidrību nākamo gadsimtu gaitā nebūt nezaudē aktualitāti – izkristalizējoties juridiskā žanra kanonam, saduras divi pretēji viedokļi jautājumā par to, vai juridiskam tekstam ir jābūt saprotamam arī t. s. ierindas lasītājam (rakstītam viegli uztveramā,

skaidrā un vienkāršā valodā) vai tas tomēr paredzēts speciālistu aprindām (un tātad drīkst paturēt komplicēto vēsturiski izveidojušos izteiksmi kā juridiska teksta identitātes elementu).

Izpratne par to, kāds ir „labs” juridiskais stils, vēstures gaitā ir bijusi pakļauta estētisko ideālu modes svārstībām: antīkajā pasaulē juridiskā latīņu valoda bija skaidra un kodolīga, savukārt viduslaikos tā kļuva ārkārtīgi komplicēta; seno ģermāņu juridiskie teksti bija deskriptīvi, un tajos bija pieņemts lietot daudz atkārtojumu, savukārt baroka laikmeta juridiskajos tekstos bija pieņemts bagātīgi citēt Bībeles tekstu un rakstnieku humānistu darbus utt. (Mattila 2006, 38).

Tāpat jau kopš senatnes ir bijuši centieni juridiskajā literatūrā iedibināt „vienkāršības un skaidrības” kanonu. Viens no pirmajiem mēģinājumiem datējams ar 6. gs., kad Bizantijas imperators Justiniāns I kodificēja romiešu juridiskos tekstus un izdeva dekrētu, ka kodificētā teksta valodai jābūt lakoniskai un saprotamai. Savukārt Austrijas imperatore Marija Terēze ieviesa savdabīgu „testu” – lika pārliecināties par birokrātijas radīto likumu tekstu skaidrību, dodot tos lasīt t. s. vienkāršajiem cilvēkiem „no ielas”, bet Krievijā Katrīnas II valdīšanas laikā tika izdota instrukcija, ka likumi jāraksta visiem saprotamā valodā, īsi un kodolīgi (Mattila 2006, 96–97).

Jāpiemin, ka 20. gadsimta sākumā šo principu atbalstīja arī vairāki ievērojami Latvijas tiesību speciālisti. Tā A. Švābe, analizējot jauno sodu likumu valodu, mudināja likumu autorus izkopt teicamu juridiskās prozas stilu un rakstīt vienkāršā, spēcīgā un skaidrā valodā (Švābe 1933).

Mūsdienās līdzīgu pieeju tiecas īstenot t. s. „plain language” (skaidras valodas) kustības piekritēji, tostarp Eiropas Savienības iestāžu tulkošanas dienesti (tiesa gan, pagaidām bez īpašiem rezultātiem).

Teksta sistemātika kā kultūrvēsturisks spogulis

18. gadsimta beigās zemnieku un muižas attiecības sāka reglamentēt muižu rakstveidā izdotie likumi, kas zemniekiem deva zināmu tiesisko stabilitāti. Būtībā tie neradīja neko jaunu, tikai rakstītā veidā noformēja paražas jeb, lietojot tiesību terminoloģiju, „pacēla paražas pozitīvo tiesību līmeni” (Lazdiņš 2006, 283). Latvijas teritorijā vienīgi Kurzemes hercogistes muižniekiem bija piešķirtas likumdevēja tiesības savās muižās. Tādējādi Kurzemes muižnieki ieguva gan administratīvo, gan likumdošanas, gan tiesu varu pār saviem zemniekiem. Muižu likumi 18. gadsimta beigās tika izdoti vairākās Kurzemes hercogistes muižās, un tie tika publicēti latviešu valodā.

Viens no tādiem paraugiem ir Struteles valsts (t. i., muižas) likumi, ko 1793. gadā latviešu valodā izdeva Struteles muižkungs Francis Aleksandrs Ernests Franks.

Muižniekiem, izdodot saviem zemniekiem normatīvus noteikumus, bija jāievēro arī Dieva un dabas likumi jeb dabiskās tiesības (Zeids 1992). Struteles valsts likumu ievadā (preambulā) F. A. E. Franks tēvišķi mudina uz Dieva likumu ievērošanu:

„Jūs, visi mani draugi un bērni!

Mana lielākā rūpe uz to stāv, ka jūsu starpā Dieva bijāšana, labi tikumi un goda prāts atrasts un redzams taptu; caur ko pie jums laime un labklāšana, un, kas vēl vairāk, Dieva svētība rasies. Kad ikkatrs pēc Dieva un tās cilvēcīgās virzības likumiem dzīvo un pareizi dara, tad visi darbi labā ziņā notiek, tad arī mierīgi, glīši un rāmi savas dienas nodzīvos. Tie nebēdnieki un blēži top kaunā likti un cieš sāpes; tas taisns cilvēks sadzīvo godu un prieku, un ir pie saviem bērniem. [..]” (Struteles valsts likumi, 284)

Dzīvojot pēc Dieva un dabiskās kārtības likumiem un ievērojot morāles principus, balvā tiek saņemta „laime un labklāšana”, toties „nebēdnieki un blēži” saņem taisnīgu sodu. Šādā vienkāršotā veidā te izteikta dabisko tiesību doktrīnā būtiskā morāles loma, proti, dabiskajās tiesībās (pretstatā pozitīvajām tiesībām) tiek atzīta tiesību saistība ar morāli, un morāle tiek uzskatīta par galveno kritēriju, pēc kura vērtēt tiesības (Smiltēna 2009, 11).

Līdzīga taisnīguma mēraukla iekodēta arī folklorā, kur „taisnības jūtas dabū savu pilnīgu gandarījumu: labie un ļaunie saņem galā katrs savu pienācīgu algu” (Birkerts 1937, 346).

Vairāki Struteles muižas likumu panti uzskatāmi atklāj juridisko normu saistību ar morāles normām – tie vērsas pret zagšanu, pret vardarbību, pret slinkumu un nolaidīgu saimniekošanu:

„Paņemtas un nozagtas, ir ceļā paceltās lietas ir jāatdod. Ja viņas jau izklaidītas, taču tās lietas vērts jāatlīdzina, un tam zagļam īpaša strāpe jānospiež.”

„Kas ķildas ceļ – kas kaujas .. – tas ne ir taupāms, bet aši strāpējams pēc tās vainas lieluma un grūtības.”

„Tai saimei būs saimniekam un saimniecei tikuši paklausīt pie visiem mājas darbiem. Ja viens dēļ neklausīšanas un slinkuma no saimnieka apsūdzēts taptu, tam laba pārmācīšana no muižas būs gaidāma.”

Interesants faktors gan šajos likumos, gan juridiskajos tekstos vispār ir konkrēto reāliju atlase un klasifikācija jeb likuma sistemātika – tas, ko likumdevējs (šajā gadījumā – muižnieks) uzskatījis par nepieciešamu normēt un kāda veida un apjoma sankcijas noteicis likuma pārkāpējiem, sniedz vērtīgu kultūrvēsturisku liecību par attiecīgo periodu. Turklāt šī atlase būtiski ietekmē arī pašu tekstu, jo no likumā iekļautās realitātes daļas atkarīgs tas, kādi jēdzieni tajā jāizsaka un kuriem no tiem varbūt jāmeklē jauni vārdi (termini), un

tādējādi tieši šajās jomās īpaši attīstās un diversificējas leksika un noslīpējas sintaktiskie paņēmieni.

Amerikāņu tiesību vēsturnieks Pīters Gudrihs, pētot Anglijas tiesību vēsturi, uzskata, ka senie likumi ir kolektīvā juridiskā atmiņa, kurā glabājas tautas „nacionālais kods” (*national code*). Reizēm pavisam maza, it kā tīri tehniska detaļa var sniegt būtisku liecību. Viens no tādiem piemēriem atklāj seno britu attieksmi pret savu namu kā drošu cietoksni un neaizskaramu patvērumu („mans nams – mana pils”) – Gudrihs min likuma normu, kas paredz, ka pat tad, ja šerifs ir likumīgi ienācis namā, viņa tiesības ielauzties istabā, kuras durvis ir slēgtas, var tikt apstrīdētas tiesā (Goodrich 1990, 215).

Bet ko par latviešiem liecina mūsu senākie likumi? No pāris teksta paraugiem vien, protams, nevar izdarīt vispārinājumu, tomēr Struteles muižas likumi liek aizdomāties par dažām tendencēm. Lielākoties katrs Struteles muižas likumu pants reglamentē vienu tiesisko situāciju, taču atsevišķām parādībām veltīti vairāki panti un tās reglamentētas sīkāk, kā arī par tām paredzētas bargākas sankcijas – tas galvenokārt attiecas uz zagšanu un dzeršanu. Jāpiemin, ka pret dzeršanas postu bija vērsti paši bargākie sodi – saimnieku varēja „pazemināt” kalpa kārtā un pat izlikt no mājām, bet tam, kurš lielas dzeršanas dēļ sabendēja veselību un tāpēc nomira, bija lemts „kā slepkavam pie savas paša miesas bez baznīcas pulksteņa zvanīšanas un bez dziedāšanas purvā apraktam tapt” (Struteles valsts likumi, 286).

Tomēr, pirms izdarīt pārsteidzīgus secinājumus par 18. gadsimta latviešu raksturu un dzīvesveidu, jāatceras, ka Struteles valsts likumu normas lielākoties ir aizliedzošas vai pienākumu uzliedzošas normas, tātad likumsakarīgi, ka tajās tikusi veikta realitātes „negatīvā atlase”, kas neļauj iegūt pilnīgu priekšstatu par visu attiecīgā perioda dzīves spektru. Tam nepieciešama plašāka juridisko tekstu materiāla izpēte.

Secinājumi

1. Latviešu juridiskie teksti rodas kā viens no 17. gadsimta beigu laicīgās literatūras žanriem, un to izcelsme, tāpat kā citu latviešu literatūras žanru rašanās, saistīta ar vācu tautības luterāņu mācītāju darbību.

2. Tāpat kā citi literatūras žanri, arī latviešu juridiskie teksti savos pirmsākumos ir tulkojumi no citām valodām, lielākoties vācu valodas, un populārākā tulkošanas metode līdz pat 19. gadsimta sākumam ir pārstāsts un lokalizācija.

3. Tādējādi pirmie juridisko tekstu tulkotāji būtībā ir arī pirmie šo tekstu interpretētāji, un tā ir principiāla atšķirība no mūsdienās pieņemtās juridisko tekstu tulkošanas teorijas un prakses.

4. Jau no pašiem pirmsākumiem ar juridiskajiem tekstiem saistīta recepcijas problēma, kuras cēlonis var būt gan tulkojuma zemā kvalitāte (burtisks avota valodas atdarinājums, nerespektējot mērķa valodas sistēmu), gan pašas tiesību nozares objektīva sarežģītība un juridiskās valodas tradīcijas.

5. Domājot par latviešu juridiskās valodas tradīciju, jāpatur prātā, ka mūsu juridiskās valodas vēsture faktiski ir tulkošanas vēsture (un kā tāda joprojām turpina attīstīties), kas neizbēgami nozīmē citu (svešu) lingvistisko tradīciju klātbūtni.

6. Viena no vēsturiskām pieejām juridiska teksta izstrādē, kas populāra arī mūsdienās, ir t. s. „skaidras valodas” pieeja, kura mudina veidot juridisku tekstu pēc iespējas vienkāršā, skaidrā un arī „ierindas lasītājam” saprotamā valodā, tomēr šie centieni pagaidām nesniedz gaidīto rezultātu.

7. Juridiska teksta sistemātika, proti, tas, ko un kā likumdevējs uzskata par normējamu, var sniegt vērtīgas kultūrvēsturiskas liecības par attiecīgo vēstures periodu un sabiedrību.

Avoti

Kara artikuli – KARA ARTIKULI, kurus 1683. gadā apstiprinājis Viņa Gaišība Visuvarenais Karalis un Kungs Kārlis XI, zviedru, gotu un vendu karalis. *Latvijas tiesību avoti: teksti un komentāri*, 2. sēj. Rīga : Juridiskā koledža, 2006, 316.–346. lpp.

Struteles valsts likumi – STRUTELES VALSTS LIKUMI, kas no manīm, Franc Alexander Ernsts Franck Struteles valsts dzimtskunga sadomāti. *Latvijas tiesību avoti: teksti un komentāri*, 2. sēj. Rīga : Juridiskā koledža, 2006, 284.–289. lpp.

Literatūra

Apīnis 2000 – **Apīnis, Aleksejs**. *Soļi senākās latviešu grāmatniecības un kultūras takās*. Rīga : Preses Nams, 2000.

Birkerts 1937 – **Birkerts, P[ēteris]**. *Ievads latvju tautas prātniecībā*. Rīga : autora izdevums, 1937.

Blūzma 2006 – **Blūzma, Valdis**. Laikmeta vispārējs raksturojums. 16. gs. otrās puses un 17. gs. valstiskie veidojumi Latvijas teritorijā, to tiesiskais statuss un likvidācijas cēloņi 18. gs. ritējumā. *Latvijas tiesību avoti: teksti un komentāri*, 2. sēj. Rīga : Juridiskā koledža, 2006.

Burima, Kačāne 2014 – **Burima, Maija, Kačāne, Ilze**. Žanroloģijas izaicinājumi. *Literārais teksts: žanru modifikācijas un naratīva specifika*. Komparatīvistikas almanahs Nr. 6 (35), Daugavpils : Daugavpils Universitātes akadēmiskais apgāds „Saule”, 2014.

Dīriķis 1860 – **Dīriķis, B[ernhards]**. *Latviešu rakstniecība*. Rīga : Ernsts Platess, 1860.

- Dunsdorfs 1940 – Dunsdorfs, Edgars.** Latvijas vēstures avoti Zviedrijas valsts arhīvā. *Latvijas Vēstures institūta žurnāls* Nr. 2, Rīga : [b.i.], 01.01.1940.
- Frīde 1998 – Frīde, Zigrīda.** Latviešu literatūras sākotne. *Latviešu literatūras vēsture* (zin. vad. V. Hausmanis). 1. sēj. Rīga : Zvaigzne ABC, 9.–110. lpp.
- Frīde 2011 – Frīde, Zigrīda.** *Ienest sveci istabā: latviešu literatūras veidošanās aspekti 19. gadsimta pirmajā pusē.* Rīga : LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2011.
- Goodrich 1990 – Goodrich, Peter.** *Languages of Law: From Logics of Memory to Nomadic Masks.* Cambridge : Cambridge University Press, 1990.
- Kalers 2007 – Kalers, Džonatans.** *Literatūras teorija. Ļoti saistošs ievads.* [No angļu valodas tulkojis Haralds Matulis.] Rīga : ¼ Satori, 2007.
- Lazdiņš 2006 – Lazdiņš, Jānis.** *Kurzemes muižu likumi. Komentārs. Latvijas tiesību avoti: teksti un komentāri,* 2. sēj. Rīga : Juridiskā koledža, 2006.
- Mattila 2006 – Mattila, Heikki E. S.** *Comparative legal linguistics.* Aldershot : Ashgate 2006.
- Ozols 1965 – Ozols, Arturs.** *Veclatviešu rakstu valoda.* Rīga : Liesma, 1965.
- Smiltēna 2009 – Smiltēna, Anda.** *Tiesību un morāles saistība: tiesību pozitīvisma izpratne un kritika.* Maģistra darbs, Rīga : Latvijas Universitāte, 2009.
- Švābe 1933 – Švābe, Arveds.** Mūsu sodu likumu valoda. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis,* nr. 6–8, Rīga : A. Gulbja izdevniecība, 1933, 129.–144. lpp.
- Švābe 1935 – Švābe, Arveds.** Karaļa Kārļa XI kara sodu likums. *Tieslietu Ministrijas Vēstnesis,* Rīga : A. Gulbja izdevniecība, 1935, 44.–135. lpp.
- Tepfers 1933 – Tepfers, V[erners].** Pirmais kara sodu likumu teksts latviešu valodā. *Militārais Apskats* nr. 9, Rīga : Armijas štābs, 01.09.1933.
- Zeids 1992 – Zeids, Teodors.** *Senākie rakstītie Latvijas vēstures avoti.* Rīga : Zvaigzne, 1992.

THE ORIGIN OF LATVIAN LEGAL TEXTS

Summary

Latvian legal genre originated in the 17th century when first legal texts were published in Latvian. Likewise other genres, first Latvian legal texts were translations done by priests who used mainly German as the source language. The method used by translators at that time was not „legal translation” as we understand the concept today: it was rather digest or brief overview of the original, and the translator could freely add some comments or omit paragraphs which he regarded redundant. Thereby the translators became first interpreters of legal texts.

One of the oldest legal texts published in Latvian is „Kara artikuli” (Warfare Articles), adopted by Swedish King Karl XI in 1683, which comprised rules and code of conduct for soldiers of the Swedish army. Although translated into Latvian, the text and its message is incomprehensible for Latvian reader due to the poor quality of the translation.

The problem of comprehensibility and peculiar character of legal language emerged the day the first legal texts were born. And from the very dawn of legal writing and drafting there have been efforts to elaborate legal texts so as to make them clear and comprehensible for „ordinary people”. As regards Latvian legal texts, there is an evidence of the first *corrigendum*: when mistakes were found in Latvian translation of local law (1809) (zemnieku likumi), the Russian emperor ordered to notify correction of the text in churches.

Nevertheless, the problem of comprehensibility persists even nowadays, and there have been numerous efforts to cope with the problem, but the results are still not satisfactory enough. The conservative character of legal language, the inertia of using traditional wordings and formulas is very strong. And, moreover, it should be kept in mind, that Latvian legal tradition is in fact tradition of translation which means that Latvian legal texts inevitably bear imprints of strange linguistic habits and interferences.

However, legal texts are very interesting and valuable source of information regarding national history, since the structure of legal norms and the particular subject-field can reveal customs, lifestyle and possible faults or „national code” of the time and the society.